

ท้าวเชียงดาว. (2008). *ลาวหลง*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์สี่สหาย. 89 หน้า

วิชา กมลนาวัน\*

yogvari@yahoo.com

หนังสือเรื่อง “ลาวหลง” ซึ่งเขียนเป็นภาษาลาวโดย ท้าวเชียงดาว กล่าวถึงกลุ่มคนเชื้อชาตินลาวที่พลัดหลงเข้าไปอยู่ในประเทศกัมพูชาเป็นเวลากว่า 300 ปีมาแล้ว ในคราวที่พระครูโพนสะเม็ก หรือหลวงพ่ोजีหอม ได้นำคนลาวอพยพมาทางตอนใต้ของประเทศลาวเพื่อหนีภัยสงครามแย่งชิงบัลลังก์ภายในราชสำนัก หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ตอนที่ 1 เป็นบทความของ “เชียงใต้” พิมพ์ในหนังสือชื่อ “ห้าว” พิมพ์ที่นครหลวงเวียงจันทน์ ปี ค.ศ. 1972 ตอนที่ 2-4 เป็นบทความแปลจากนักวิชาการชาวตะวันตก ชื่อ Claire F. Escoffier เรื่อง “คนลาวในประเทศกัมพูชา การอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีกลมเกลียวหรือไม่” บทความนี้กล่าวถึงการอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนลาวและชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมีทั้งความราบรื่นและความขมขื่นในแต่ละยุคสมัย ตอนที่ 5 เป็นบทกลอนลำ ซึ่งประพันธ์โดย ดวงจันทน้อย หมอลำซึ่งเป็นคนลาวหลงที่ได้ไม่ปรากฏ ทั้ง 5 ตอนมีใจความบางส่วนที่ซ้ำซ้อนกัน ผู้วิจารณ์จึงใคร่ขอรวบรวมใหม่ในแต่ละประเด็น ดังนี้

**1. เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (หลวงพ่ोजีหอม): บุคคลสำคัญที่ทำให้คนลาวเข้าไปอาศัยอยู่ในดินแดนเขมร**

ผู้เขียนบรรยายว่า หลังจากพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 1694 เวียงจันทน์เกิดความวุ่นวาย เจ้าราชครูหลวง หลวงพ่ोजีหอม เจ้าอาวาสวัดโพนสะเม็ก<sup>1</sup> ได้พาศิษย์และญาติโยมหลายพันคนอพยพหลบภัย ล่องลงทิศใต้ตามลำน้ำโขง ระหว่างเส้นทางอพยพ พระองค์ได้ปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และได้

---

\* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พาคณลาวกลุ่มน้อยอพยพลงใต้ ผ่านแก่งกะเบา แก่งไก่อแม่ฟัก แก่งสมพะมิตรพะเพงหรือหลี่ผี แก่งทองแดง แก่งดาโหลปะปาชีว แก่งพะปาดัง ผ่านดอนคอน ปากน้ำเซกอง บ้านบ้าง บ้านชำบูก หลายปีผ่านไป จนถึงสถานที่หนึ่งซึ่งเขมรให้ชื่อว่า “ทะเลสี่หน้า” เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กตั้งบ้านเรือนที่นั่น พระองค์เป็นผู้ที่คนเขมรเคารพศรัทธา เพราะผู้คนเชื่อว่า เจ้าราชครูหลวงคือพระอรหันต์รูปหนึ่ง สร้างความไม่พอใจแก่กษัตริย์เขมรเป็นอย่างมาก เจ้าราชครูหลวงจึงถูกจับได้ พระองค์ได้พาญาติโยมหนีไปตั้งรกรากในที่แห่งใหม่ ให้ชื่อว่า เมือง “สมบุรณ์” (ปัจจุบันอยู่ห่างจากเมืองกระจะไปทางทิศเหนือประมาณ 30 กิโลเมตร เขมรเรียกเมืองนี้ว่า “ซาบอ”) ต่อมาเจ้าราชครูหลวงโดนเขมรจับได้อีก พระองค์แะพักที่สถานที่แห่งหนึ่งเป็นการชั่วคราว และได้สร้างพระพุทธรูปขึ้น ชาวบ้านเรียกสถานที่นั้นว่า “ดอนพระ” หรือ “ดอนพาด” จนทุกวันนี้ เมื่อเจ้าราชครูหลวงเดินทางมาถึงบ้านบ้าง ได้สร้างวิหารและหล่อพระพุทธรูปและนำไปประดิษฐานไว้ที่บ้านทางโค (ฝั่งขวาของแม่น้ำเซกอง) โดยได้ถวายพระนามว่า “พระองค์แสน” (หมายถึง มีน้ำหนักถึงหนึ่งแสนเพื้องดาเงินเก่า) ที่บ้านทางโคนี้เอง ญาติโยมและชาวบ้านได้หล่อพระพุทธรูปขึ้นอีกสององค์ด้วยทองสำริด ได้แก่ “พระองค์ตื้อ” และ “พระคำญาติ” ซึ่งคงามใหญ่ และหนักกว่า “พระองค์แสน” บ้านบ้างกับบ้านทางโคนี้ มีชื่อเรียกในปัจจุบันว่า “บ้านเชียงแตง” ซึ่งปัจจุบันได้แก่จังหวัดสตึงแตรงในกัมพูชา ชาวบ้านได้นำพระพุทธรูปทั้งสามมาไว้ที่วัดกัตติยารามหรือวัดกลาง ณ เมื่อนั้นเอง เจ้าราชครูหลวงได้พาญาติโยมขึ้นไปถึงน้ำตกพะเพ็ง ผ่านดอนคอน ไปถึงดอนโขง มีญาติโยมจำนวนหนึ่งตั้งรกรากที่นั่นจนทุกวันนี้

ปี ค.ศ. 1713 เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กได้ส่งคนไปอัญเชิญ “เจ้าหน่อกษัตริย์” ซึ่งอพยพหลบภัยจากเวียงจันทน์ ที่บ้าน “จีวพันคำสมสนุก” กับพระมารดา คือ เจ้าหญิงศรีสุมังคลา ซึ่งเป็นธิดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ให้มาครองราชย์ในพระนาม “พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินนครจำปาสักดิ์ ซึ่งพระองค์ได้จัดตั้งขึ้นตามแบบอย่างของกรุงศรีสัตนาคนหุตนครเวียงจันทน์ นครจำปาสักดิ์ได้เป็นเอกราชเพียง 64 ปีเท่านั้น ก่อนจะตกเป็นเมืองขึ้นของสยามในปี ค.ศ. 1777 เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กได้ลี้พระชนม์อยู่จนครจำปาสักดิ์ในปี ค.ศ. 1720 รวมอายุ 90 พรรษา ประชาชนผู้เลื่อมใสได้สร้างพระเจดีย์เพื่อเก็บอัฐิของพระองค์ไว้ในวัดแห่งหนึ่งทางทิศใต้ของเมืองจำปาสักดิ์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “วัดธาตุ”

## 2. คนเขมรเชื้อสายลาวในจังหวัดสวายเรียงและจังหวัดไพรเวง

ผู้เขียนระบุว่า ที่จังหวัดสวายเรียงและจังหวัดไพรเวงยังมีหมู่บ้านลาวหลายแห่ง โดยมีตำนานเล่าขานว่า ยังมีกษัตริย์เขมรองค์หนึ่ง ซึ่งก็คือพระเจ้าไชยเชษฐาที่ 2 พบรักกับเจ้าหญิงลาว ได้พาเจ้าหญิงองค์นั้นกลับสู่เขมร โดยเจ้าหญิงได้พาข้าทาสบริวารติดตามไปด้วย คนลาวที่เป็นบริวารเหล่านี้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเกษตร ส่วนพวกเจ้านายนั้นไปอยู่อำเภอสมพระทัย ต่อมาเมื่อพ่อค้าชาวลาวย้ายมาค้าขายไปขายที่ไซ่ง่อนและได้พำนักที่เมืองแห่งนี้ บางส่วนได้สร้างครอบครัวที่นั่นด้วย ปัจจุบันอำเภอเกษตรตั้งอยู่ห่างจากชายแดนเวียดนามไม่ไกลเท่าใดนัก ส่วนอำเภอสมพระทัยกลายเป็นหมู่บ้านในเขตแดนของเวียดนาม และชุมชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ยังเรียกตนเองว่าเป็นคนเขมร-ลาว ปัจจุบันคนเขมรเชื้อสายลาวที่ตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดสวายเรียงและจังหวัดไพรเวงยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ หมู่บ้านเซอกัด และอำเภอบอโรลวยในจังหวัดไพรเวง คนเขมรเรียกชุมชนเชื้อสายลาวเหล่านี้ว่า “ลาวถูกลอบ” มีความหมายเปรียบเทียบกับปลาทูที่ถูกขังอยู่ในลอบ ไม่สามารถจะออกไปหาหมู่บ้านพวกเดียวกันได้

คนเขมรเชื้อสายลาวที่อยู่ในจังหวัดสวายเรียงและจังหวัดไพรเวง มองว่าตนเองเป็นคนเขมรเชื้อสายลาว แทนที่จะมองว่าตนเป็นคนลาว ส่วนใหญ่พูดภาษาลาวไม่ได้แล้ว มีอยู่ครั้งหนึ่ง รัฐบาลลาวได้ส่งกองนาฏศิลป์มาแสดงที่จังหวัดสวายเรียง ปรากฏว่าคนเขมร-ลาวเหล่านี้ฟังภาษาลาวไม่เข้าใจ อย่างไรก็ตาม ยังมีคนเขมร-ลาวบางครอบครัวที่อาศัยอยู่แถบชานเมืองรอบๆ จังหวัดทั้งสองนี้ที่ยังคงพูดภาษาลาวภายในครอบครัว และยังรับประทานข้าวเหนียวด้วย

## 3. คนเขมรเชื้อสายลาวในเชียงแตง (จังหวัดสตึงแตรง) และจังหวัดรัตนคีรี

บทความทั้งสองเรื่องที่ข้าพเจ้าได้นำมารวบรวมไว้ ได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า ยังมีหมู่บ้านคนลาวกระจัดกระจายอยู่ในประเทศกัมพูชา เช่น จังหวัดสวายเรียง จังหวัดโพธิ์สัต จังหวัดกำปงทม จังหวัดสตึงแตรง จังหวัดบันเตียเมียนจย<sup>2</sup> รวมทั้งจังหวัดรัตนคีรี<sup>3</sup> จังหวัดบันเตียเมียนจยมีหมู่บ้านคนลาวจำนวนประมาณ 20 แห่ง ในอำเภอมงกลโบโร และเมืองปอดแปด<sup>4</sup> ซึ่งสันนิษฐานว่า คนลาวเหล่านี้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลย คนลาวจำนวนมากใน

แขวงจำปาศักดิ์ต้องหนีภัยสงครามลงมาทางใต้ และต้องต่อสู้กับพวกชนเผ่าเข้าในดินแดนของ  
เขมร ชนเผ่านี้เก่งกาจในด้านไสยศาสตร์ บางพวกต้องตกเป็นทาส ซึ่งมีการซื้อขายได้ การซื้อ  
ขายทาสเป็นเกิดขึ้นที่เมืองจำนุก แสนปาง เชียงแตง หรือกระแจะ ก่อนที่ระบบการค้าทาสจะ  
ถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1897 อย่างไรก็ตาม Escoffier กล่าวว่า เป็นเรื่องที่ยากมากที่จะค้นหา  
หมู่บ้านลาวตามแหล่งต่างๆ ในเขมรเนื่องจากสงครามล้างเผ่าพันธุ์ ทำให้ผู้คนกระจัดกระจาย  
และไม่ได้อยู่ในหลักแหล่งเดิม

หมู่บ้านลาวในประเทศกัมพูชามักมีสองชื่อเสมอ คือ ชื่อภาษาลาว ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์  
ลาวพยายามรักษาเอาไว้ กับชื่อทางการเป็นภาษาเขมร ตัวอย่างเช่น เมืองเชียงแตง ตรงกับชื่อ  
เมืองสตึงแตรงในภาษาเขมร (“สะตึง” แปลว่า แม่น้ำลำธาร ส่วน “ตรง” แปลว่า ดัน รากเหง้า)  
ความเป็นมาของเมืองนี้คือ ท้าวเชียงแปงได้สร้างขึ้นตามคำริของหลวงพ่โพนสะเม็ก ก่อนที่  
ท่านจะเดินทางต่อขึ้นมาตามแม่น้ำโขง และสถาปนานครจำปาศักดิ์ ชื่อเมืองแสนปางมาจาก  
ชื่อผู้สร้างเมืองนี้ ท้าวแสนปางมาจากเมืองแสน แขวงจำปาศักดิ์ เมืองนี้มีชื่อเรียกภาษาเขมรว่า  
เสียมปาง ซึ่งเขมรได้อธิบายว่ามาจากคำว่า เสียม ซึ่งแปลว่า สยาม และ ปาง เป็นชื่อของนาย  
พลคนไทยผู้หนึ่งซึ่งเขมรได้ใช้กำลังเพื่อขับไล่กองทหารไทยออกจากเมืองนี้ ผู้เขียนกล่าวว่า  
เรื่องนี้ไม่มีมูลความจริง เมืองแสนปางซึ่งมาจากชื่อท้าวแสนปาง น่าจะเชื่อถือได้มากกว่า  
หมู่บ้านหลายแห่งที่มีชื่อเขมรซึ่งแปลงมาจากภาษาลาว โดยให้มีรูปความหมายที่ใกล้เคียง  
ที่สุด ตัวอย่างเช่น บ้านหนองบัว เปลี่ยนเป็นบ้านแซร์ซูก (แปลว่า “นาบัว”) มีบางแห่งที่  
ชาวบ้านไม่ยอมเปลี่ยนชื่อ เช่น เมือง “เวินไซ” กษัตริย์นโรดมสีหนุ เปลี่ยนเป็นชื่อ “วืระไซ”  
แต่ชาวบ้านก็ยังคงเรียกเมืองนี้ว่าเวินไซตราบจนทุกวันนี้

Escoffier ได้กล่าวโดยสรุปว่า ประชาชนคนลาวได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณเชียงแตง  
หรือสตึงแตรงมานานถึง 130 ปีแล้ว ภายหลังจากชนชาติจามซึ่งเป็นชนชาติเดิมได้อพยพหนี  
ไปอยู่ที่อื่น คนลาวตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่บ้านต่างๆ เช่น หมู่บ้านบ้านดอน หมู่บ้านลมพัด  
ขณะเดียวกันก็มีชาวเขมรบางเผ่า เช่น เผ่าปะราว จะราย ระแด เป็นต้น รวมทั้งคนพม่า (ซึ่งเป็น  
กลุ่มชนที่มายุ่ภายหลังด้วยผลพวงของสงคราม) ได้อาศัยอยู่ร่วมกันกับคนลาวอย่างสันติด้วย  
คนลาวที่เมืองเชียงแตงและรัตนคีรีมักเรียกตนเองว่าเป็นพวก “ลาวหลง” เมื่อพวกเขากลับมา  
เยี่ยมญาติพี่น้องในเมืองลาว ก็จะถูกเรียกว่าเป็นคนเขมร แต่คนเขมรก็จะมองว่าคนเหล่านี้เป็น

“เขมรกระเทิน” (เขมรเพ็ญ) เพราะสำเนียงเพี้ยนไปจากภาษาเขมร แต่เมื่อพูดภาษาลาว ก็จะ เป็น “ลาวกระเทิน” (ลาวเพ็ญ) เช่นกัน

#### 4. นโยบายกลืนชาติของเจ้านครราชสีมาและเขมรแดง

ผู้เขียนมองว่า ไม่ว่าประเทศกัมพูชาจะอยู่ภายใต้การปกครองของทั้งเจ้านครราชสีมา หรือเขมรแดงก็ตาม ทั้งสองกลุ่มล้วนแล้วต่างก็มีนโยบาย “กลืนกิน” ทั้งสิ้น เพื่อหลอมรวมชนกลุ่มน้อยให้กลายเป็นคนเขมร โดยสมบูรณ์ ภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อของชนกลุ่มน้อยในประเทศกัมพูชาได้ค่อยๆ สูญหายไปจนที่สุดในที่สุด ด้านพุทธศาสนานั้น ปี ค.ศ. 1960 มีการสร้างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาโดยใช้ภาษาเขมรในการเรียนการสอน คนเขมรเชื้อสายลาวก็ได้มีโอกาสเรียนที่นี่ แต่รัฐบาลห้ามมิให้มีการเขียนหนังสืออักษรธรรม ให้ใช้อักษรขอมแทน เมื่อเขมรแดงเข้ามาปกครองหลังจากนั้น กิจกรรมทางศาสนาก็ต้องมีอันสิ้นสุดลง วัดวาอารามถูกทำลาย มีวัดลาวแห่งเดียวที่รอดพ้นจากการถูกทำลาย ชื่อ “วัดสาวแก้มฉีวรรณ” ที่เมืองเชียงแตง วัดแห่งนี้สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1904 Escoffier มิได้ระบุว่าเหตุใดวัดแห่งนี้จึงรอดพ้นจากความสนใจของพวกเขมรแดง

ในปัจจุบัน วัดกลายเป็นสถานที่ซึ่งทำหน้าที่ทางศาสนาตามปกติ แต่วัดทุกวัดจะถูกห้ามมิให้ใช้ภาษาลาว แม้แต่วัดสาวแก้มฉีวรรณซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ของลาวดังที่กล่าวข้างต้น ปัจจุบันเจ้าอาวาสซึ่งเป็นคนเขมรเชื้อสายลาว ก็พูดได้แค่เพียงภาษาเขมร และรัฐบาลกัมพูชาเองก็ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์สวดมนต์เป็นภาษาบาลีแบบลาวอีกต่อไป นอกจากนั้นประเพณีต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการสวดศพ ก็ต้องปฏิบัติตามแบบเขมรทั้งสิ้น

#### 5. คนเขมรเชื้อสายลาวในเขตอื่นๆ

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงชุมชนที่คนเขมรเชื้อสายลาวอาศัยอยู่สลับกับการให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ซึ่งมิได้มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ก่อน-หลัง ข้อมูลเรื่องชุมชนต่างๆ จึงถูกกล่าวถึงในลักษณะกระจัดกระจาย ผู้วิจารณ์จึงขอรวบรวมข้อมูลด้านสถานที่ของชุมชนคนเขมรเชื้อสายลาวมาไว้ด้วยกัน ดังนี้

ปากน้ำเชกอมมีเมืองใหญ่ 2 เมือง คือ เมืองทาราหรือทารานูริทางฝั่งขวา และเมืองเชียงแตงฝั่งซ้าย ตามลำน้ำเชกอม เซซาน และเซป็อกทางทิศตะวันออก มีแต่หมู่บ้านคนลาว

ประกอบด้วยอำเภอแสนปางริมน้ำเซกอง อำเภอเวินไซริมน้ำเซซาน และอำเภอลมพัตริมน้ำเซป็อกในจังหวัดมณฑลคีรีและจังหวัดบันเตียเมียนจีย หมู่บ้านที่มีคนเขมรเชื้อสายลาวอาศัยอยู่ ได้แก่ หมู่บ้านนาโพ หมู่บ้านหางโค หมู่บ้านหางสะหวาด หมู่บ้านหินสูง หมู่บ้านคำพุน และหมู่บ้านบาเดิม จากเชียงแตงลงมาทางใต้ มีหมู่บ้านลาวอีกหลายหมู่บ้านซึ่งมีชื่อแปลกๆ เช่น หมู่บ้านบาง หมู่บ้านคันแม่หม้าย หมู่บ้านคันตาบด หมู่บ้านคันดาสอ หมู่บ้านดอนช้างพาย หมู่บ้านฝั๋ง หมู่บ้านนากะสัง ทางใต้สุดห่างออกไป 30 กิโลเมตร มีหมู่บ้านชาวกู หมู่บ้านนี้มีคนลาวปะปนกับคนกูยและส่วย คนเหล่านี้ถือสัญชาติเขมรหมดแล้ว หลังปี ค.ศ. 1979 มีชนเผ่ากลุ่มอื่นๆ เข้ามาตั้งหมู่บ้านใกล้หมู่บ้านลาวเพื่อหลบหนีพวกเขมรแดง ได้แก่ ชนเผ่ากะแหวด ลุน เปรา และกะเลิง มาตั้งอยู่ติดหมู่บ้านลาว ในจังหวัดสตึงเตรง พวก “กวย” ก็ตั้งบ้านเรือนปะปนกับคนลาวเช่นกัน

หลังจากที่เขมรยกกองทัพมารบเข้าได้ชาวลาวออกจากเมืองปาทาย (นครหลวงพนมเปญในปัจจุบัน) นั้น ชาวลาวสามกลุ่มได้แตกกระจายหนีไปคนละทิศละทาง กลุ่มหนึ่งไปทางทิศใต้ในจังหวัดสวายเรียม ซึ่งเขมรให้ชื่อว่า “บ้านลาว” กลุ่มที่สองหลบหนีไปทางทิศเหนือเข้าไปในเขตจังหวัดกำปงธม กลุ่มนี้ตั้งบ้านอยู่ที่ตำบลบารายน้ำใส บ้านดังกล่าวปัจจุบันมีชื่อเรียกว่า “บ้านลาว” เช่นเดียวกัน กลุ่มที่สามหนีไปทางทิศตะวันตก ตั้งบ้านเรือนที่ทะเลบาติ อำเภอเมือง จังหวัดโพธิสัตว์ อยู่ทางทิศใต้ของทะเลสาบ มีชื่อว่า “บ้านลาว” เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีคนเชื้อสายลาวจำนวนมาก ประกอบอาชีพประมงอยู่ที่เกาะกง คนเขมรเชื้อสายลาวกลุ่มนี้มีได้อพยพมาพร้อมกับหลวงพ่อโพนสะเม็ก แต่ก็เป็นคนลาวเดิมเช่นเดียวกัน คนกลุ่มนี้มาอยู่เกาะกงในฐานะเชลยศึกที่สยามได้กวาดต้อนมาจากนครหลวงเวียงจันทน์ในสมัยที่เจ้าอนุวงศ์เสียเอกราชให้แก่สยามในปี ค.ศ. 1828

คนกูลาหรือกูลิเป็นคำที่คนเขมรใช้เรียกคนพม่าเชื้อสายไทขาน ซึ่งเข้ามาขุดบ่อพลอยอยู่ในเขมร ได้แก่ จังหวัดบัตตาบอง และทางอำเภอบ่อแก้วในจังหวัดรัตนคีรี ประมาณปี ค.ศ. 1875 คนลาวจำนวนไม่น้อยได้มาเป็น “กูลิ” หรือกูลิรับจ้างคนกูลาเพื่อขุดบ่อพลอย Escoffier กล่าวว่า คนลาวมีสายสัมพันธ์กับคนพื้นเมืองคือ ลาวเทิง และคนกูลาซึ่งเป็นพม่า มากกว่าคนเขมรในพื้นที่แถบจังหวัดบัตตาบองและรัตนคีรี

Escoffier กล่าวถึงความทุกข์ยากลำบากของผู้คนที่พบเห็นจากผลพวงของการปกครองของเขมรแดง Escoffier ได้จัดบันทึกคำบอกเล่าของชาวบ้านว่า หนังสือโบราณที่

หมู่บ้านลาวหลายแห่งถูกทำลายหมดสิ้น ที่อำเภอแสนปาง ชาวบ้าน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาว เขมร เผ่าลูน และเผ่ากะแหวด ได้ถูกบังคับใช้แรงงานสร้างเขื่อนชลประทาน พวกเขาต้องกินอยู่ร่วมกันด้วยความกลัวและหวาดระแวง นอกจากนี้ วัฒนธรรมการทอผ้าของลาวต้องยุติลง คนลาวบางคนจะแอบเก็บผ้าบางชิ้นซ่อนไว้ไม่ให้พวกเขมรแดงรู้ อีกทั้งบ้านเรือนซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนลาวก็ถูกทำลายเช่นเดียวกัน

สุภามิต โบราณลาวกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่อยู่เรือนมีเสา กินข้าวเหนียว และเป่าแคน ผู้ นั่นคือคนลาว” Escoffier ตั้งข้อสังเกตว่า แม้วิถีชีวิตของคนเชื้อสายลาวจะเปลี่ยนไป แต่ วัฒนธรรมการเป่าแคนและร้องเพลงลำยังคงอยู่ อาจารย์สียงผู้เป็นหมอแคน ได้เล่าให้ Escoffier และคณะผู้ร่วมวิจัยของเขาฟังว่า หมอลำและหมอแคนเป็นของกลุ่มกัน ปัจจุบันทั้ง หมอลำและหมอแคนเหลือน้อยเต็มที คนเชื้อสายลาวต้องเปิดเทปจากเครื่องเล่นเพื่อทดแทนเสียงดนตรีสด แม้แต่คนเขมรเองที่ฟังภาษาลาวออกก็ยังคงชื่นชอบเพลงลำประเภทต่างๆ ผู้หญิงเขมรเชื้อสายลาวยังมีความภาคภูมิใจในความเป็นลาวอยู่ และยังมีหลายหมู่บ้านที่พูดภาษาลาว แม้แต่ผู้หนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ต้นศตวรรษที่ 20 พวกเราได้ใช้แต่ภาษาลาวในการพูดคุยกัน เมื่อก่อนมีการห้ามมิให้พวกเราแต่งงานกับคนเขมร แต่ในปัจจุบันการแต่งงานระหว่างคนสองเชื้อสายมีมากขึ้น” ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดไพรเวง ได้เล่าให้คณะผู้วิจัยทราบว่า นางเอนักฟ้อน “อับซารา” หรือนางอัปสรแห่งกองนครหลวงที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นมเหสีคนแรกของเจ้าโรตมสีหนุ นั้น มีเชื้อสายมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนี้

อย่างไรก็ดี Escoffier เห็นว่า คนเขมรเชื้อสายลาวส่วนใหญ่ได้ถูกหล่อหลอมให้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ทศนคติ จนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นคนเขมรอย่างเต็มภาคภูมิ แม้ว่าผู้หญิงจะยังคงแสดงออกซึ่งสายสัมพันธ์และความผูกพันในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมบ้านเกิดของตน แต่ผู้ชายเขมรเชื้อสายลาวกลับแสดงความรักชาติ (เขมร) เมื่อมีการพูดถึงเรื่องความขัดแย้งตามแนวชายแดนเขมร-ลาว แม้กระทั่งวัฒนธรรมการรับประทานข้าวเหนียวซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของคนลาวที่จังหวัดสวายเรียงและจังหวัดไพรเวงนั้น Escoffier ระบุว่า เป็นข้าวเหนียวหุง มิใช่ข้าวเหนียวนึ่ง เนื่องจากได้สูญเสียอุปกรณ์การประกอบอาหารแบบเดิมไปหมดแล้ว หลายๆ ครอบครัวเริ่มหันมาทานอาหารแบบเขมร

ในด้านภาษา Escoffier กล่าวว่าคนเขมรเชื้อสายลาวส่วนใหญ่พูดภาษาลาวไม่ได้ ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนเข้าใจภาษาลาว แต่ก็เริ่มพูดไม่ได้เสียแล้ว ภาษาเขมรเป็นภาษาเดียวที่ใช้ใน

โรงเรียน อย่างไรก็ตาม ทางตอนเหนือของประเทศเขมร คือ เขตใกล้ชายแดนลาว-เขมร ยังมีการใช้ภาษาลาวเป็นหลัก และภาษาลาวยังเป็นภาษากลางของบรรดาชนเผ่าต่างๆ อีกด้วย ภาษาลาวมีประโยชน์ในการเป็นภาษาลับไม่ให้คนเขมรล่วงรู้สิ่งที่กลุ่มของตนสนทนากัน

ตามหมู่บ้านต่างๆ พ่อแม่ไม่เห็นความสำคัญในการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เพราะไม่เห็นประโยชน์ของการศึกษา อีกทั้งครูมักจะทำโทษเด็กอย่างทารุณ จึงทำให้พ่อแม่เกิดความหวาดกลัว และมีความคิดว่า หากอยู่บ้าน บุตรหลานยังช่วยเหลือได้ ทานา หรือทำงานบ้านซึ่งก็ยังเป็นประโยชน์มากกว่า

โดยสรุปแล้ว หนังสือเล่มนี้นำเสนอเรื่องราวของคนเขมรเชื้อสายลาว โดยรวบรวมจากบทความ 2 เรื่อง ได้แก่ 1. บทความของนักค้นคว้าชาวลาวที่ใช้นามปากกาว่า “เชียงใต้” และ 2. บทความวิจัยของ Claire F. Escoffier ซึ่งได้บรรยายถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของคนเขมรเชื้อสายลาวโดยวิเคราะห์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และจากการสัมภาษณ์คนเขมรเชื้อสายลาวในหมู่บ้านต่างๆ ในประเทศกัมพูชา ผู้เขียนเน้นย้ำว่า คนเขมรเชื้อสายลาวซึ่งได้อาศัยอยู่ในดินแดนกัมพูชามาเป็นเวลากว่า 3 ศตวรรษ กำลังจะสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไปแล้วโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการขาดการติดต่อกับแผ่นดินบ้านเกิด รวมทั้งจากนโยบายการกลืนชาติของระบอบการปกครองของเจ้านโรดมสีหนุและเขมรแดงที่ผ่านมา หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อนักวิจัยที่มีความสนใจศึกษาข้อมูลของคนลาวที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนลาว-กัมพูชา รวมทั้งเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเรื่องราวของคนเชื้อชาติลาวในประเทศกัมพูชา ซึ่งเรียบเรียงขึ้นโดยคนลาวซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีอยู่อย่างจำกัด แม้หนังสือเล่มนี้เองก็พิมพ์เผยแพร่เฉพาะในประเทศ ส.ป.ป.ลาวเท่านั้น

ในปัจจุบันเราจะเห็นว่าการศึกษาภาษาลาวทั้งในฐานะภาษาประจำชาติของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และในฐานะภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปมาก ต่างจากการศึกษาชุมชนลาวในฐานะชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในบริเวณชายแดนลาว-กัมพูชา รวมทั้งในจังหวัดต่างๆ ในประเทศกัมพูชาที่มีกลุ่มคนลาวอาศัยอยู่ ซึ่งอาจจะมีปัจจัยมาจากความไม่สะดวกในการลงสำรวจพื้นที่ หรือการขาดข้อมูลเบื้องต้นก็เป็นได้ การศึกษาค้นคว้าภาษาลาวในฐานะภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศกัมพูชา โดยมีภาษาเขมรเป็นภาษาพูดของชนกลุ่มใหญ่ จะทำให้เราสามารถขยายองค์ความรู้ด้านการสัมผัสภาษา ภาษาถิ่น ภาษาศาสตร์เชิงสังคม เป็นต้น ผู้วิจารณ์หวังว่า หนังสือเล่มนี้จะสร้างแรงบันดาลใจให้นักภาษาศาสตร์และ



นักมานุษยวิทยาหันมาสนใจศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของคน “ลาวหลง” ที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชามากขึ้น ก่อนที่จะชุมชนลาวจะไม่หลงเหลือในประเทศกัมพูชาให้ศึกษาอีกต่อไป

---

<sup>1</sup> ปัจจุบันคือวัดพระครูโพธิ์สะเม็ก บ้านคอนนงชุม เมืองสีสัดตะนาก นครหลวงเวียงจันทน์ และตำแหน่งเจ้าราชครูหลวง เทียบได้เท่ากับสมเด็จพระสังฆราช

<sup>2</sup> Escoffier กล่าวว่า เคยเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดพระตะบอง

<sup>3</sup> Escoffier อธิบายว่า จังหวัดรัตนคีรีเดิมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดสิงโตและคนลาวเรียกจังหวัดรัตนคีรีว่าเมืองบ่อแก้ว

<sup>4</sup> ผู้เขียนไม่พบชื่ออำเภอในข้อมูลเขตการปกครองของประเทศกัมพูชา จึงไม่ทราบว่ามีเมืองนี้มีสถานะเป็นตำบลหรืออำเภอ และไม่ทราบสถานที่ตั้ง